

ELIN HAMMARS MINNEN

Elin Olsson, kyrkvårdens dotter som blev baptist, växte upp på Näs gård. Hon skildrar gården inom- och utomhus samt livet i bygden. Hon skildrar även skolgången i Köping och frikyrkorörelsen, bl.a. i Näs. Nedtecknade någon gång på 1940-talet. Texten digitaliserad av Ulla Sköld 2012.

För att öka läsbarheten har mellanrubriker införts liksom ett antal foton som bifogas. Vidare bifogas en översikt över Elin Hammars närmaste släkt samt en redovisning av hennes egen familj.

Hembygdsföreningen vill tacka Axel Hammar, Elins son, som ställt sig positiv till att föreningen trycker och sprider minnena.

Flera gånger har mina barn uppmanat mig att nedteckna ur minnet episoder och händelser från mina föräldrar och deras föräldrar och mitt barndomshem, som jag berättat om för dem. När jag nu här om dagen fick en särdeles kraftig och kärleksfull påstötning därom av min son Olof, vill jag så gott jag kan göra honom och de andra barnen till viljes. Det blir bara en liten enkel och vardaglig släkthistoria, som för mig och de mina är dyrbar och kär att minnas.

Förfäderna och familjen

Så långt tillbaka sträcker sig ej mitt minne, men farfar och farmor kommer jag mycket väl ihåg. Farfar, som hette Olof Andersson, var född i Sömsta, Köpings socken. En gång fick jag följa med far och se gården där farfar och far voro födda. Det var så sent som 1892 och både farfar och farmor voro då döda. Gården var stor och vacker med trädgård, där bodde far och mor som nygifta, då farfar och farmor köpte Bärsta Norrgård i Kolbäck och flyttade dit.

Farfar och farmor hade fyra söner Per-Olof äldst, min far samt Johan, Gustaf och Karl (i Viby). Far var född 1833 och gick i skola för gossar i Köping i den s.k. Lancasterskolan eller Pedagogien, i vardagslag rätt och slätt kallad för Rektorskolan. Från sin skoltid berättade min far små episoder. Troligen gick han från hemmet till skolan för var dag, då Sömsta ej ligger så långt från Köping. På söndagarna måste alla eleverna från Rektorskolan vara med om högmässan i Köpings kyrka, iklädda bonjour och byxor av svart kläde samt hög silkeshatt eller stormhatt. Att skolka från gudstjänsten gick ej, ty då blev det anmärkning. På vardagarna i skolan hade far skinnskodda byxor på knäna och o baken, berättade han. Kaffe fingo de endast på söndagarna. En söndag när far kom från gudstjänsten i Köping och skulle äta middag hade han hängt sin stormhatt på ett spett i taket över matbordet, men så föll den ned i ett fat ärtsoppa, som stod på bordet.

Farfar blev vald till riksdagsman i andra kammaren, eller som bondeståndets representant troligen åren 1853 – 1856, ty min far som var äldst av sönerna skulle då exercera beväring. – För att han skull få vara hemma och sköta om egendomen medan farfar var på riksdagen, lejdes en dräng för 50 kr att fullgöra värnplikten i stället för min far. Så han behövde aldrig exercera beväring.

Farfar var en ståtlig och vacker karl och vi barn beundrade honom mycket, dessutom var han snäll och glad. När han kom till Näs Kolbäck, dit min far och mor flyttade 1868, och hälsade på oss i sin vackra gigg med en grå häst för, voro vi så förtjusta och glada, ty han hade alltid en påse fin konfekt med till oss barn. När han dog, kände vi barnbarn saknad och sorg. Någon berättade för mig, sedan ja blev stor, att farfar hade en gudfruktig sköterska på det sista och att han gick till Gud i tro på sin frälsare Jesus Kristus.

Min far berättade för oss om farfar, att när han var riksdagsman, var han med på ”expropriationsresan” på Sveriges första järnväg. – Även talade han om, att farfar hade mat med sig från hemmet upp till Stockholm. Smör och bröd, hemgjord ost, ägg och salt och rökt fårkött samt salt och rökt fläsk. Stockholmsvistelsen blev på det sättet ej så dyrbar för farfar. – För riksdagsarvodet, som väl var 10 kr om dagen köpte han med sig hem matsilver samt en topp socker till farmor för var gång han kom från Stockholm. Vi ha några skedar i vårt hem efter farfar, men det mesta har blivit skingrat och kringstrött bland släktingar. Ibland hade farfar ed sig när hankom hem från riksdagen i Sthlm. Ett klänningstyg, en silkeshuvudduk eller en siden schal eller någon annan present till farmor. En sak som jag minnes från fars berättelser om farfar och farmor från Sömsta var att Hammarström, frikyrkomannen, som valdes till riksdagsman i stället för biskop Gottfrid Billing, var smed hos farfar och bodde i Sömsta innan han flyttade till Köping, och satte upp egen smidesverkstad.

Var farmor var barnfödd, vet jag ej, troligen var hon från någon vy i Köpings socken. Hon såg bra ut, ehuru jag ej såg henne annat än sjuk och sängliggande. – Deras fyra söner voro då alla gifta och hade egna hem och gårdar. Hon var ensam kvar efter farfar.

Per-Olof, min far, bodde i Näs Kolbäck och var kyrkvård och ordförande i fattigvårdsstyrelsen. – Johan, gift med en syster till godsägare Eriksson i Säby, hade köpt Yllersta i Kolbäck. Han var nämndeman och häradsdomare. Gustaf bodde i Frössvi i Kolbäck och var gift med en dotter från Åby. Han blev riksdagsman i andra kammaren åren 1885-1889. Karl, den yngste av sönerna, blev gift ed dottern på Viby gård och övertog gården. Han var ordförande i kommunalnämnden och hade den största egendomen (400 tunn. åker och så några hundra tunn. skog).

När farmor blev sjuk och behövde vårdas (åderförkalkning) ville alla sönerna med sonhustrur ha henne hos sig. Hon vistades några månader eller veckor på vart ställe hos sina söner och sonhustrur. Minns så väl när de kommo med henne till vårt hem, nedbäddad i en vagn med två hästar framför. – Hon bodde då på kontoret eller farstukammaren, som vi kallade det rummet för, som låg till vänster, när man kom in i förstugan. Där låg hon så fin med en vit spetsmössa på huvudet. Vi barn fingo komma in till henne och då ville hon vi skulle sjunga sånger för henne, som vi lärt i söndagsskolan. Det tyckte hon om, annars var hon ej så redig i huvudet. Sen dog hon i Frössvi hos sin son Gustaf och där var begravningen. De sade jämt, att jag var lik farmor till utseendet, och det var jag ledsen för, ty vå sågo henne aldrig annat än sjuk och underlig. De berättade, att efter hennes död hade de hittat pengar på de mest besynnerliga ställen. I ett garnnystan hade de hittat 50 kr. och i andra mindre summor. Tror att Gud tog hem henne till sig och farfar. När jag blev gift och vi hade fått våra första fyra söner, kom jag ihåg, att de alltid sagt mig vara lik farmor, så jag trodde att vi ej skulle få fler barn, ty farmor hade ju fått fyra söner. – Det blev dock ej så.

Farfar och farmor äro begravda på Köpings kyrkogård, där vården ännu finns kvar. Så länge far levde såg han alltid till graven. På samma kyrkogård under en hängask vila mina tre små systrar, som dogo i strypsjuka innan jag föddes.

Min far och mor gifte sig 1857. Far var då 24 år och mor 20 år. – Mor var från Norrtuna i Munktorps socken. Hon var den näst äldsta av 6 syskon, frn flickor och en gosse. Anna, den äldsta, Stina (f. 1837) min mor, Britta, Kari, Gretta och Erik. Norrtuna är en gård, som gått i släkten i århundraden. Vet inte, om den ännu är kvar inom släkten. - Morfar minns jag ej, han dog ung innan jag föddes. Han var mycket mörk och hade svart lockigt hår samt sades vara av

vallonsläkt. Döttrarna Greta och Britta samt Erik hade svart lockigt hår. Morfar kunde arbeta både natt och dag, sades det, och hade strävat ihop en ej liten förmögenhet åt sin maka och små barn, när han gick ifrån dem. Det sades, att han i sin ungdom varit med i krig . – Mormor hette Anna och såg mycket bra ut men hade ett mera nordiskt utseende än morfar. - Till henne reste vi allt emellanåt och hälsade på. Det var så roligt för oss barn att komma till mormor, hon hade så mycket gott att bjuda på. God mat och karameller med tavlor på samt andra underliga saker. Från hennes hem fick jag en stol gjord av en damsadel, så hade hon vita mjuka skinnfällor, som vi fingo ligga på, när vi stannade kvar över nätterna ibland. Mormor hade undantag, som hennes äldsta dotter och måg nu ägde och skötte. De hade tre barn, Sofia, Erik och Alfred, voro våra kusiner som vi lekte med och hade mycket roligt tillsammans med, när vi hälsade på mormor. Så kom mormor till oss och bodde på övra kammaren, som var min systems och mitt rum annars. Mormor hade alltid med sig gåvor när hon kom. Mamma fick en stor slant av henne 10 kr., och vi fingo var sin krona. Far och bror Lars fick en låda cigarrer. Vi barn voro så glada över slanten vi fingo av mormor. När jag blivit troende på Herren och baptist fick jag ingen krona av mormor, jag hade kommit i onåd för mormor och det kändes bittert. Tror att hon förlät mig, för att jag varit olydig, som hon sade. Mormor dog så hastigt utan föregående sjukdom, en mycket lätt och smärtfri död och lämnade efter sig bra mycket pengar till alla sina barn. Bland annat som bevis för hur stora linneförråd våra förfäder skaffade sig, så hade mormor nio (9) dussin linnen, så döttrarna fingo ärva över ett dussin vardera.

Morbror Eriks gård i Berga i Munktorp är en ännu äldre släktgård. Tror att den nu är tagen till hembygdsgård. Frid över förfädernas minne, de voro hederliga och arbetsamma människor och även gudfruktiga på sitt sätt samt lite förmögna. De ägde ju alla jord och gårdar. Jordbruket var nog mer bärande då än nu och så voro människorna bestämt anspråklösare och sparsammare i sitt levnadssätt på den tiden. Är tacksam till Gud över att härstamma från en sådan släkt.

Mina föräldrar fingo sju (7) barn, fem flickor och två gossar. Tre små flickor dogo i strypsjukan (difteri) på mindre än 14 dagar, medan far och mor voro bosatta i Sömsta Köpings socken. De hette Anna, Wilhelmina och Klara, samt äro begravda på Köpings kyrkogård under en hängask. De äro hemma hos Herren och jag hoppas att jag en gång få möta dem där. Lars Olof född 1861, Anna Wilhelmina f. 186 voro med när föräldrarna flyttade till Näs. Elin Kristina föddes 1870 i Näs och sedan kom min yngsta bror Carl-Gustaf 1875. Det är ifrån Näs mitt barndomshem och mina älskade föräldrar och syskon, som jag har de vackraste och gladaste minnena.

Barndomshemmet Näs gård och ägor

Fars egendom, som väl farfar hjälpt honom att köpa, låg i mitt tycke vackert till. Ej långt från Kolbäcksån dit Näs ägor sträckte sig . Till fars egendom hörde två små vackra holmar i Kolbäcksån. Kaninholmen och den s.k. Slinketova. Den sistnämnda vid Slinken en bukt av Kolbäcksån nära Sörstafors pappersbruk. Den var mycket vacker med stora tallar och granar på samt några björkar med en öppen plats i mitten. Där brukade brukade Sörstafors arbetare, pojkar och flickor, hålla till och roa sig på lördags och söndagskvällarna, så det var, som om de rådde om Slinketova. (Tror att det är likadant ännu.) När vi någon gång under sommaren rodde dit ut för att dricka saft eller roa oss, var det på någon veckodag, då vi visste att den ej var upptagen. Kaninholmen låg på andra sidan om åsen längre bort från Sörstafors, dit voro vi oftare. Mitt emot den låg vår eka, och där hade vi våra ryssjor utlagda. Många gånger tidigt på morgonen fick jag följa med stor bror Lars eller far och vittja ryssjorna och flera fiskar sprattlade i dem. Braxen fingo vi ibland i så stor myckenhet, att vi ej visste, vad vi skulle göra

av all fick. Ej sällan fingo vi ålar i ryssjorna. Så hade vi våra kaniner på holmen, så vi måste dit emellanåt och se om dem och ge dem mat. På hösten vid kräfttiden rodde vi dit och fångade ett par tre stycken, som skulle vara till kräftbete. Vi fingo hålla farbror i Frössvi med kräftbete, ty de hade en bäck med massor av kräftor i. Som ersättning voro vi bjudna till Frössvi på kräftkalas, och någon gång fingo vi fiska kräftor i deras bäck. Fångsten skedde med sänkhåvar eller burar med en bit kaninkött som bet.

Vid Slinken var ett område där Kolbäckån gjorde en bukt och utvidgade sig som en liten sjö och där var vårt badställe. Fin, fin sandbotten samt långgrund. Dit gingo vi för att bada och förresten alla småpojkar och flickor från Sörstafors, ja, även stora hade Slinken till badställe. Där hade vi vår klappbrygga att klappa och skölja kläderna vid under de stora tvätt- och bykdagarna både sommar och vinter. Om jag och mina flickkamrater kommo till Slinken för att bada, och det var en skock pojkar från Sörsta där, som i vårt tycke badade för länge, gick jag bara och bad dem att gå, ty nu skulle vi bada. ”Det är fars Slink”, sade jag, och det tog, de gingo snällt sin väg.

Från Slinken gick en skogklädd ås, som skiljde fars ägor åt, ända fram till gården. Den åsen var så vacker och vad vi hade roligt i den. Mitt allra första minne som barn är från den skogsåsen. Min syster Mina och jag voro till far och drängarna med en korg kaffe och bröd. De höllo på att bränna hank i en grop, och jag tyckte det såg så farligt och villsam ut. Min syster var kanske 7 år och jag var nog ej mer än tre år. Far var så rädd om den skogen annars, så vi fingo ej ta vårt vedförråd därifrån utan tog det från Allmänningen, en gemensam skog för bönderna långt bort. På försommaren släpptes korna ut i skogen efter mjölkningen och så kommo de tillbaka till ladugården till kvällsmjölknigen. Vad vi älskade den skogen. Dit gick vi för att hämta granris att lägga vid förstutrappan och tallris att sopa bakugnen med när vi bakade. Efter midsommar gingo vi till skogen och plockade smultron, då korna voro på vall någonstädes på åkrarna. Minns ännu när vi kommo till ställen där det var alldeles rött av smultron.

Ungefär i mitten av skogen, snett emot ”lillåsen”, som låg på andra sidan landsvägen hade far låtit bygga en starestuga, som låg så vackert, och som fick det storstättliga namnet Trollenäs, som det heter än idag. Min bror Lars sade, att ur en grop, som troligen varit en forngrav, stora stenar kastats upp när han en kväll gick förbi. Flera forngravar finnas längst ut på udden mot Slinken till. Det är stensättningar omkring dem, och så sent som 1936 gingo min yngsta bror Karl och jag genom vår barndomsskog och sågo då stensättningarna vid forngravarna. Som barn kände vi det alltid lite hemskt när vi gingo förbi dem och gjorde gärna en omväg. Just nedanför åsen nära åkanten var en källa med mycket klart och kallt vatten, som kom fram genom sandåsen. Den försummade vi ej att dricka ur, när vi kommo i närheten. Fick vi främmande, som skulle bjudas på saft och kakor, hände det, att mamma skickade oss till Slinkens källa för att få riktigt gott vatten. På höstarna togo vi kräftor i ån vid Slinken.

Ett annat minne, som är förbundet med den kära platsen Slinken. När jag som nygift med Wilhelm var ute och gick tillsammans med min far, ville han giva oss en tomt att bygga ett litet hem åt oss alldeles vid skogskanten vid Slinken. Den naturskönaste och vackraste plats man kan tänka sig. Men Wilhelm avböjde det kärleksfulla och fina erbjudandet, han ämnade inte stanna i Kolbäck länge utan skulle till andra större platser i Sverige och predika evangelium. Han kunde inte binda sig och jag skulle ju följa honom på färden. Så gick det till när vi skulle få ett eget hem. Vi flyttade ju också snart ifrån Kolbäck.

Nedanför skogsåsen på östra sidan gick stora landsvägen, och utefter den ända från Lyckhem

eller Vändom, som platsen hette i min barndom där fars ägor slutade och ända hem till gården, var av förre ägaren till Näs (Iverus) planterade ekar efter landsvägen. Man far fullbordade denna plantering, genom att sätta nya, där ej alla gått till. På ett stycke av vägen var det t.o.m. två rader ekar. De växa och frodas ännu idag och äro en prydnad för vägen och ett vackert minnesmärke av dem som planterat dem. Nu är en annan landsväg anlagd vid sidan av denna, bredare och rakare, men ej så vacker som den gamla vägen, vår barndoms och ungdoms landsväg.

Näs gård med trädgård, stallar och djur

Detta är den yttre ramen omkring mitt barndomshem sådant det var när vi bodde där. Den närmre ramen var åsar, som skiljde oss från stora landsvägen, så den sågo vi ej från boningshuset som låg i skydd av åsen. På vägen upp till gården voro stora träd i rad förbi trädgården. Det var lönnar och almar och genom två grindstolpar av sten kom man in på gårdsplanen, som var en fyrkant. Huvudbyggnaden låg till höger, när man kom in på gården. Till vänster låg en flygelbyggnad, slöjdstuga, bagarstuga, brygghus och tvättstuga samt dräggkammare. Under den byggnaden var det källare. Mitt emot boningshuet låg en byggnad innehållande sädesmagasin, matbod samt ett vagnslider och ett litet stall för gård- och vagnshöstar. Så var det en stor syrenbuske på vardera sidan av vägen, som ledde ned till ladugården med det större stallet i samma byggnad. Den byggnaden låg med framsidan mot gårdsplanen och på den vänstra sidan av ladugården låg mjölkhuset med pumpen intill. Från pumpen gingo rör in till ladugård och stall. Drängarna pumpade för var dag in vatten till kreaturen. Det var mycket noga med kornas skötsel i min barndom. En lista var uppsatt i ladugården för kornas utfodring och vattning. Mitt på dagen mellan 12-2 skulle de ha vila för att idissla och ingen fick störa dem, annars skulle de äta hela dagarna. En gång i månaden provmjölkades, då någon av oss var med och mätte hur mycket var ko mjölkade och bokförde. Även undersöktes fetthalt av mjölken emellanåt. Tavlur fanns över var ko, där namnet stod samt när de skulle kalva och hur gamla de voro. Tjuren hette för det mesta Esbjörn och alltid blev han folkarg till stor del beroende på att Sörstafors-pojkarna jämt retades med honom, när korna gingo i skogen och han fick vara med. – Vi hade mellan 20-25 kor dessutom några ungnöt, kvigor och kalvar samt får, höns och kaniner. En tid hade vi även ankor.

Boningshuset, som låg till höger när man kom in på gårdsplanen med gavlarna mot norr och söder, var ett rödfärgat envåningshus. En stor stenhäll låg framför ingången, som hade dubbeldörrar, genom vilka man kom in i en rymlig förstuga. – Till höger låg dörren till köket rakt fram dörren till salen och till vänster dörren till kontoret eller farstukammaren, samt en dörr upp till vinden och övra kammaren. Dessutom fanns ett skåp och en garderob i förstugan. Köket var stort och ljusst med två fönster på. Till vänster stod vattensån samt en vedlår. En stor spis, som gick i vinkel med kokspis på ena sidan och öppen spis med bakugn på andra sidan. Ett spisstöd av järn höll huven uppe. Hur många gånger vi höllo i det stödet som barn på vintern när vi kommo in från kälkbackåkning och skridskofärderna. En varmvattencistern, som var ovanligt stor fanns, den rymde närmre 30 liter vatten, så vi hade nästan jämt varmt vatten i köket. Så var det ett stort inbyggt skafferier, som vi kunde gå in i, med stora rymliga hyllor och längst in stod kryddskåpet, som nu hamnat hos kusinerna i Yllesta, där det fått plats i deras förmak. I norra hörnet stod en liten byrå med en rund spegel över. På byrån stod alltid en svagdricksflaska med en porslinmugg att dricka ur, dekorerad med bild av Gustaf Vasa talar till dalkarlarna. När vi gick för att dricka, kunde vi spegla oss och se hur vi såg ut. Vi hade mycket roligt med den spegeln. Somliga av drängarna och flickorna stannade långa stunder för att dricka och spegla sig. Spegeln finns kvar hos min bror.

I byrån hade vi var sin låda att ha våra leksaker och småsaker i. Mina den översta, jag mellanlådan och Karl den nedersta. Lars hade en egen chiffonier, som stod i farstukammaren. Vi fingo även så småningom var sin egen byrå att ha våra saker i. I köket fanns dessutom en soffa samt ett slagbord, som var matbord. Över dörren och vedlåren en hylla med blankskurade kopparkärl, bunkar, krukor, kastruller och kittlar i en lång rad. På golvet hemvävda mattor. Sängkammaren var det ett fönster åt öster med utsikt åt trädgården. Därinne var en tvåmanssäng med en rund väggklocka över samt en träsoffa med en tagelmadrass klädd med skinn ovanpå. Fars chiffonier med spegel och kam och borstar på, en bokhylla i hörnet med bibeln, psalmboken samt postillor samt andra andaktsböcker på. En skänk och ett sockerskrin. På väggen ett skåp, som vi kallade för "apoteket", där husets medicin förvarades, camfersprit, carbololja, aspetin och bomull m.m. Från sängkammaren kom man in i salen, som hade två fönster utåt trädgården. Framför båda fönstren blombord med krukväxter, som trivdes och blommade för jämnan. Pelargoner av alla sorter. Fuxior och liljor, kallor och kaktus samt nerium och fikus och myrten. De blommade nästan alltid våra blommor och voro mammas stolthet och glädje. Alla förundrade sig över våra vackra krukväxter, som trivdes och blommade så flitigt. – Mitt emellan fönstren en större spegel samt därunder ett spelbord. – En matsalsskänk av ek samt en klädd soffa och ett taffelpiano. Ett runt bord mitt på golvet och därunder en linoleummatta. Över bordet en hänglampa. På väggen en tavla föreställande Tor med sin hammare åkande efter två bockar med blixtar runt omkring sig. – Från salen in i förmaket. På golvet var en stor hemvävd matta i rutmönster, gula och svarta rutor. En soffa, som tillhört farfar och farmor med sniderier samt ett ovalt salongsbord framför med en större fotogenlampa mitt på samt fotografialbum liggande framme och en skål av silver med kort på. Mammas byrå med spegel och småsaker, ljusstakar m.m. Klädda stolar och två taburetter, en gungstol samt en spegel, som räckte från golv till tak med delat glas på. – Runt om på väggarna svenska kungar med sina drottningar från Karl XIV Johan till Oskar II. Trädgardiner för fönstren samt ett fönsterbord. En dörr från förmaket in i farstukammaren eller kontoret. Där var ett skrivbord samt en säng och en sittsoffa. Min bror Lars' chiffonier med spegel, böcker och småsaker på en fotogenlampa samt på väggen en större oljemålning föreställande "vildsvinsjakt". Den finnes nu hos brorsbarnen i Bärsta. Hemvävda mattor på golvet, hemvävda gardiner för fönstren samt stolar och kommod.

På övra kammaren, som var min systers och mitt rum, var det en blommig kakelugn samt ålderdomliga tapeter. Där var det två sängar, ett bord med stolar samt ett bokskåp med glasdörrar fullt av gamla och nya svenska böcker, flera utländska tyska och franska samt latin, som far hade köpt på auktioner. Johan Ludvig Runebergs och Esaias Tegnér's samlade skrifter hade far nedlagda i en chiffonierlåda, de voro alldeles nya, men vi fingo läsa dem. Alla Victor Hugos skrifter, Samhällets olycksbarn m.fl. Dessutom andliga böcker. Spurgeone predikningar och Sodys tal. En bok om Unistalisternas religion (nyttighetsläran). Gamla sagoböcker, gamla dagböcker, visböcker och läkarböcker. Ett illustrerat album av sveriges skönaste kvinnor med verser av "Talix Kvalis" – Det bokskåpet fingo vi när vi gifte oss Vilhelma och jag. – Böskerna följde ej med, var de äro, vet jag ej.

Så var det trädgården bakom boningshuset i en sänka. Den var 4 tunnland stor och en häck av vita och lila syrener runtomkring den. På sommaren när syrenerna blommade var det underbart, vi bodde som i en parfymflaska. – Trädgården var anlagd med slingrande gångar och prydnadsväxter närmast boningshuset. Frukträden stodo i rader med raka gångar emellan. Kommer ihåg att äpplen och päronträden voro 72. Dessutom funnos bigarråträd samt svarta, gula och röda fågelbär och körsbär. Krusbärs- och vinbärsbuskar samt ett förvildat jordgubbsland och smultron funnos. Det var en riktig bärträdgård, min barndoms trädgård. Vi

kunde plocka vilda smultron riktigt mycket på sommaren, för att inte tala om bigarråer och fågelbär, som vi åto hela dagarna, när de voro mogna. Då klättrade vi upp i var sitt träd och sutto där och åto, så vi behövde just ingen mat. – Längst ner till vänster om boningshuset i djupaste sänka var grävd en ruddamm med pilar planterade omkring. Dit gick vi och lekte båt samt matade rudorna med bröd och frukt, som de summo omkring och nästan åto ur händerna på oss. Ibland tog vi upp någon enda med håv. De voro så små, så att det var ingenting att äta, utan vi släppte ner dem igen. Kattorna höllo gärna till nere vid ruddammen och fångade nog en och annan ruda. Men vi barn motade bort kattorna, när vi sågo dem i närheten av dammen. – På gräsplanen bakom boningshuset var två stora pionbuskar samt vid vardera knuten en stor ask, som när den blommat strödde massor av runda frön omkring sig. Så var det syrenbersån på båda sidor, en hästskoformad vid södra gaveln samt en grön soffa. Två rabatter med röda törnsbuskar på och alldeles intill väggen på en bänk 5 eller 6 bikupor med surrande bin utanför. Där förbi gick vägen från gårdsplanen mot trädgården. Så fanns där längre ner flera rabatter med vita rosor på samt pärlhyacinter, svärdslior, blålila och gula narcisser. Flera prydnadsbuskar såsom guldregn, jasminer, snöbollar samt paradisäpplebusken m.fl. En mossrosbuske hade vi, som var en sevärdhet i trakten, när den blommade. En drivbänk låg på södersidan i trädgården samt nedanför denna grönsakslanden. Dessa fingo vi flickor och jungfrun med mamma sköta om med såning och sätning och rensning. En av drängarna fick hjälpa till med grävningen av landet på våren.

Detta är en del av konturerna eller ramen för familjen, som bodde i barndomshemmet Näs i Kolbäck.

Far, som var kyrkvärd och religiöst lagd, så att farbröderna sade flera gånger så jag hörde det: ”Du Per skulle ha blivit präst du, som är så kyrklig av dig”. Han var även mycket exemplarisk i sin levnad. Han var absolutist, men mycket måttlig angående spritdrycker. Såg honom aldrig berörd av starka drycker. Hörde honom aldrig tala illa om personer, fast jag visste att han ej gillade dem. Tillrättavisade oss om vi talade illa om någon. Minns än hur han sade: ”Du skall inte säga så, ty du vet inte, om det är sant”. Varje söndag åkte far till kyrkan, som låg ½ mil från Näs ett stycke bortom Kolbäcks station. Någon av oss barn eller mamma eller jungfrurna fingo då följa med dit. De, som voro hemma, samlades under gudstjänsttiden i köket och någon läste ur någon postilla – predikan för den söndagen. Far gick med kollektlåven i kyrkan och det var alltid så spännande, att få lägga sin lilla slant i låven, när far högtidligt höll i det långa skaftet. En gång satt jag nära Frössvi-farbror och när far kom med låven, då tog farbror i tofsen och höll den en lång stund. Han ville retas med sin bror, och jag såg hur röd far blev och såg så förtretad på sin bror. Kunde ej begripa att farbror vågade göra så mot far i kyrkan, det var vanvördigt gjort.

Vi hade stor respekt för våra föräldrar och det hade även tjänarna och folket i trakten för dem. De titulerades av tjänarna ”far” och ”mor” eller ”kära far” och ”kära mor”, av utomstående för kyrkvärden eller Per Olsson och Per Olssons mor. Vi gongo under namnet Näs-flickorna och Näs-pojkarna: Näs-Lars, Näs-Mina. Näs-Elin och Näs-Karl.

Skolgång, lekar och nöjen

Så växte vi upp under de mest lyckliga förhållanden och gingo i skola först vid Lustikulla, där mamsell Berg undervisade i både småskola och folkskola, sedermera vid Näslunds då nybyggda skola, där folkskollärare Forsell. Vi syskon fingo i tur och ordning eftersom vi växte upp inackorderas i Köping för att där fortsätta i skolan. Lars kom till Lancasterskolan, en sorts 4-årig padagogi, som i dagligt tal kallades för ”Rektorsskolan”, samma skola, som far gått i som barn, och vi flickor kommo till en halvpension för flickor, som musikdirektör och

klockar Axel Löthner med fru hade i klockaregården nedanför Köpings kyrka. De voro båda mycket musikaliska och frun var en fint bildad adelsdam född i Finland. Sockenstugan var vår skolsal, där vi ett dussin flickor sutto omkring ett stort bord med läraren eller lärarinnan vid övre ändan av bordet. Utom de vanliga skolämnena fingo vi först lära franska sedan tyska och sist kom engelskan, stickning, och virkning samt handarbeten och olika sorters broderier och så piano- och fiolspelning. Direktör Löthner hade även komponerat musik till Zakarias Topelius dikter. Så medan jag gick i skolan fick Löthner ett tacksägelsebrev från Zakarias Topelius, som han, Löthner, läste upp för oss och som glädde honom och hans familj obeskrivligt. En marsch som dir. Löthner komponerat och som heter Jultomtarna fingo vi, hans elever, i tur och ordning lära oss spela på piano. Den är mycket vacker.

Medan jag gick i skolan sammanslogs Löthnerska pensionen med en elementärskola för flickor, som fanns där i Köping. Dit flyttade vi nu och Fru Löthner undervisade i Språk franska, tyska och engelska och dir. Löthner i sång och musik. Där var det större utrymme och flera lärare och lärarinnor. Förståndaren hette Sally Sälling och hade stor respekt med sig. Huset låg vid skolgatan och skollokalerna 1 trappa upp. Under oss fanns Barkéns bokhandel. I den skolan undervisade komministern i Köping Ekblom i kristendom samt rektorn i Lancasterskolan Mattsson i geografi, fysik och kemi. Dessa voro de manliga lärarna. De kvinnliga voro frk. Sälling och fru Löthner en fröken Vestring, som undervisade i handarbete och gymnastik och frk. Edling, som hade en och annan lektion i svenska och historia. Det var en lycklig tid och skolarbetet var ej ansträngande. Ibland hade vi exkursion då hela skolan gick ut på landet för att samla växter. Vi blevo då bjudna till någon av eleverna hem på kaffe eller saft och kakor. Ofta voro vi till den vackra lärkskogen eller Kanonberget med sina två stora järnkanoner högst upp. Flere större och mindre berg funnos i lärkskogen med slingrande gångar emellan, Ararats berg, Tittutsten och Tittinsten m.fl. Mitt första fyrverkeri såg jag vid Alphyddan, en restaurang, som låg i Lärkskogen. – Det var underbart i mitt tycke. – På vintern åkte vi kälke i Karlbergsbacken, som var lång och ej så brant eller i kyrkbacken, som var brant och kom ut på torget vid rådhuset. Allt detta var innan köpingen brann. – Syskonen Lars och Mina hade gått i skola i Köping före mig ävensp kusinerna i Frössvi Lova i Yllesta Lovisa och August bodde med mig samtidigt hos moster Blomstrand. Handarbete och musik voro dominerande skolämnen på den tiden, men även levande språk franska, engelska och tyska samt vanliga skolämnen och gymnastik ingick i schemat. Franskan var begynnelsespråket och sedan kommo engelskan och tyskan. Som moster Blomstrand ej hade något piano för vår läxöverspelning, fingo vi spela över våra läxor i piano hos en familj, repslagare Dandanells, som hade två flickor Frida och Anna och en son Fritiof. En förtjusande snäll och rar familj, som vi voro mycket tillsammans med. På somrarna bodde ungdomarna ute på landet hos oss. De bodde för det mesta i Frössvi och sedan hälsade de på i Näs hos oss samt i Yllesta och Viby, och vi hade utflykter och roade oss på alla möjliga vis.

Bland andra nöjen inomhus minns jag särskilt de tablåer och soaréer, som flickorna Dandanell hjälpte oss att ordna. Under skolterminen minns jag särskilt en fest, som anordnades på Köpings rådhus för oss skolbarn med anledning av, att kronprinsessan Viktoria kom till Sverige efter förmälan med vår nuvarande kung, som då var kronprins. Elementarskolans alla flickor och Rektorsskolans alla pojkar voro inbjudna till festen, som skulle föreställa kronprinsessan Viktorias och kronprins Gustafs intåg i Stockholm. Jag skulle fått föreställa kronprinsessan, ty jag var lång, men så hade jag ingen vit klänning, min var blå så min bänkkamrat Elsa Löthner fick i stället bli kronprinsessa och jag första hovdam. De klädde ut oss med blommor och band och pojkarna med ordnar och grannlåt. En lång pojke var kronprinsen och jag hade en general, som hette Per-Axel Berg och var son till hotellägaren i Köping. Så tågade vi runt i den stora festvåningen med stora speglar par om par under musik.

Vi sågo oss själva och hela staden i speglarna, då vi tågade runt i salen och tyckte att det var underbart. Så fingo vi leka och springa och små presenter delades ut och så bjöds vi på apelsiner. Jag fick av far till den festen en medaljong med en liten duva på att bäras om halsen i ett skärt sidenband. Så var far med mig till barberaren, som lockade håret på mig, så att jag skulle vara fin till festen. Många av Köpings familjer voro med på den festen och stannade kvar och hade supé och bal efteråt.

För det mesta åkte vi häst in till Köping från Näs, som låg 2½ mil därifrån. Det var mycket som vi skulle ha med till Köping och till Moster Blomstrand, som vi bodde hos. Kläder samt matvaror, smör, bröd, gryn, ägg, fläsk och mjölk, grädde, skorpor och äpplen. Vår snälla hund Ville var alltid med på resorna. Ibland hände det, att han kom ensam luffande den långa vägen från Näs till Köping för att hälsa på oss, sina lekkamrater från hemmet. Då var det ömsesidig glädje. Så luffade han tillbaka hem om någon dag igen, när vi pratat och undfägnat honom med vad vi hade. Far kom emellanåt och hälsade på oss. Någon gång var mamma med och såg om oss. Hon tänkte på oss med kläder och matvaror, så att vi hade allt vad vi behövde i den vägen. Efter sedan jag föddes blev mamma döv, så vi kunde ej samtala med henne som med far. Hon var ej så ofta med till staden eller bland främmande människor. Så hon var aldrig med på någon examen eller skolavslutning för oss barn, utan då var far alltid med.

Den sista skolavslutningen i Köping föreslog fröken Sälling far, att jag skulle fortsätta och läsa för att bli elementarlärarinna. Far ville det gärna och han frågade mig om jag önskade fortsätta för att utbilda mig därtill. Jag kände ingen håg då för att fortsätta läsa, utan valde att stanna hemma och hjälpa till där med arbetet. Kände det alltid som min skuld, att mamma blivit döv, så jag ville nog på mitt sätt hjälpa henne, när hon skulle samtala med tjänstefolket och de som kommo på besök. När mamma skulle köpa något i staden, tyger eller garn, som behövdes till ett större hushåll fingo vi, min syster och jag, vara med henne för att medla handeln. Hon hörde ju inte vad de begärde för pris o.s.v. Mamma hade två stycken svarta hörlurar samt en apparat med elektriska batterier, som skulle bota henne för dövheten. Far och mor voro upp till Stockholm och sökte en specialist i öronsjukdomar, men ingenting hjälpte. Vi brukade skriva på en griffeltavla till henne, hon frågade och vi svarade på den. Trodde alltid när jag var barn, att jag skulle bli döv någon gång i framtiden, när jag indirekt varit orsaken till min så älskade och stränga mammas dövhet. Gud har handlat i nåd med mig i den saken så jag hör bra ännu.

Skoltiden var en lycklig tid och jag minns med vemod min allra bästa vän Maria Östman, som dog vid 15-års ålder. I hennes hem var jag mycket ofta och av henne fick jag låna böcker. Hennes far var redaktör för en tidning i staden med omnejd och han hade ett rum alldeles fullt med böcker. Jag fick även flera gånger biljetter till att gå på cirkus och teaterföreställningar i staden och jag fick då följa med familjen Östman på dessa. Maria hade en syster, som hette Märta, som var så frisk och rolig. I det hemmet drack jag saft många gånger och fru Östman var så rar. Av de böcker, som jag fick låna av Maria, minns jag Münchhausens äventyr samt sagorna ur Tusen och en natt m.fl. Maria skulle ha kommit ut till mig i Näs och hälsat på, men hon blev sjuk och måste opereras flera gånger innan hon dog vid 15 års ålder. Jag minns även med glädje flera av mina skolkamrater. Elsa Löthner var den äldsta av direktör Löthners flickor. Hon var min bänkkamrat och vi voro alltid goda vänner. Hon spelade orgel på morgonbönerna samt var ovanligt musikalisk. När hon var 6 år komponerade hon en vals och så kunde hon spela fiol så vackert. Har ej hört hur långt hon kom på musikens område. Hörde att hon reste till Amerika och bosatte sig där. Som vi hade våra lokaler ovanpå Barkéns bokhandel, hade vi ofta ärende dit ned. Läroböcker och skrivböcker köptes där och herrarna

voro så artiga och förekommande mot oss därnere, Barkén kysste på handen och bugade sig så ridderligt som voro vi stora damer. Har kvar några av betygen från min skolgång.

När jag gått och läst för prästen hemma, avslutades min skolgång. Eftersom fars tre bröder med familjer voro bosatta i Kolbäck och hade sina gårdar där, voro vi mycket och ofta tillsammans. Näs och Frössvi lågo nära varandra, så vi träffades dagligen. Posten fingo vi var dag utom söndagar. ”Postgubben”, som vi kallade den som bar post, hette Berglund och bodde i Berg socken. En fin och snäll man, som såg så bra ut, kom till oss kl. 12 och hämtade post, som skulle avgå från stationen samt hämtade de tidningar och brev, som kommo med tåget. Frampå eftermiddagen kom han tillbaka och hade då med sig posten till Näs, Frössvi och Ustersta. För det mesta kom någon från Frössvi och hämtade sin och Ustersta-posten, annars fingo vi gå till Frössvi med den, så för var dag voro vi tillsammans med kusinerna i Frössvi. Faster och farbror i Frössvi, voro förresten faddrar till mig, när jag nyårsdagen 1871 kristnades, som det hette.

Det var alltid roligt att gå till Frössvi, ty faster var så livlig och så glad av sig, och så hade de alltid så mycket gott att bjuda på där. Kusinerna voro några år äldre än jag, så de voro mera jämnåriga med Lars och Mina, men jag fick ju vara med dem ändå. I Frössvi voro de alldeles särskilt gästvänliga, så vi ungdomar gick dit för var söndagseftermiddag. Det var då först alla kusinerna, som komma från Näs, Yllesta och Viby också en hel rad av ungherrar från Sörstafors pappersbruk samt från Åsby och Hallstahammar. Faster och farbror voro alltid så glada och så bjöds vi på kaffe och saft och dopp och så spelade vi kort (kasino) och sällskapsspel och så sjöng Frössvi-Mina till pianoackompanjemang. ”Ensam i skogen sjöng den vackra Ros-Mari”, ”Mitt Normandie”, ”Gossen min bor i Alunda by” och många andra vackra sånger. Så lekte vi ringlekar och så dansades det francais och väva vadmal och slå tillsammans och vals polka och galopp. Till sist serverades en fin supé med efterrätt. Faster var enastående att ordna med mat åt en sådan massa ungdomar söndag efter söndag. Ibland hade Åsby- eller Sörstaforsherrarna tagit med sig fyrverkeripjäser, som brändes av sist på kvällen.

Bröderna Olsson – släkträffar och folknöjen

De fyra bröderna Per (far), Johan, Gustaf och Karl Olsson och deras familjer höllo ihop på ett alldeles särskilt sätt, som ler och långhalm brukar vi säga. Det blev aldrig långt emellan påhälsningarna. Rätt som det var kommo några från Yllesta åkande till oss. Alltid fanns det kakor och vetebrod samt mat, när bröderna voro tillsammans och talade politik. Far och farbror i Yllesta och Viby voro protektionister och Frössvifarbror frihandlare så de drabbade samman väldeligen emellanåt. När Frössvifarbror längre fram blev vald till riksdagsman, fick han samma politiska åsikter, som min far. Far var ju äldst av bröderna och när det gällde, var nog hans åsikter bäst även för dem. Nästan alltid när bröderna voro tillsammans så skulle de spela kort prifferens eller priffe och dricka toddy. Voro de bara tre tillsammans gick det bra ändå med en s.k. ”träkarl”, annars hände det, att vi fick ut och skaffa någon mer, som kunde spela priffe. Mamma och fastrarna nedlät sig aldrig att delta i kortspel. Då fingo vi unga i stället rycka in och hjälpa gubbarna. Lars var ju med, även Mina och jag fingo lov att vara med ibland. Det dröjde inte länge förrän min syster och jag helt tog avstånd från både sprit och kortspel. Vi hade roligare med lekar och sång med kusiner.

På midsommardagen voro vi till Utnäslöt i en lövklädd skrinda, förspänd med två hästar, för att hälsa på beväringen, som var förlagd där. Det var vanligt att all traktens ungdom och även de äldre reste dit den dagen. Där träffades ungdomar och där dracks det kaffe och läskedrycker även starkare drycker, så dansades det kring midsommarstång mitt på Löten.

Mat serverades också. Vi släktingar, farbröder med fastrar och kusinerna, brukade då beställa supé åt oss, som serverades i ett tält. Det var så roligt och intressant alltsammans. Beväringarnas exercis samt alla de nöjesanordningar som förekommo. Tusentals människor voro väl på Utnäslöt midsommardagen.

Ett annat folknöje, som samlade folk från hela länet var Västerås folkmarknad. Alla, som behövde tjänstefolk, städslade den dagen drängar och pigor. Den hölls i slutet av sommaren, ty den 24 okt. gingo alla avtal slut. Drängar och pigor började sitt tjänsteår den 1 nov. Dagarna mellan den 24 okt. och 1 nov. kallades friveckan eller pigskarven. Städslen var just aldrig högre än 5 eller 10 kr., som lämnades till den, som man på folkmarknaden kommit överens med att börja sin tjänst den 1 nov. för ett år i taget till den 24 okt. året därpå. Överenskommelsen kunde ju förnyas år efter år, men en frivecka skulle han eller hon ha samt ny städsl för ännu ett år framåt. Vi hade tjänstefolk, både manliga och kvinnliga, som stannade hos oss flera år. Far och mor gjorde bröllop för en flicka, som var hos oss i flera år, hon hette Amanda och vi tyckte så mycket om henne, även drängar hade vi i flera år. Det var alltid intressant att få följa med in till Västerås folkmarknad, men vi voro aldrig med, när far städslade nytt tjänstefolk.

Våra förnämsta nöjen voro dock förlagda till hemmet och släktingarnas hem. På somrarna, när det blev något uppehåll emellan skördarna träffades vi. På Kristina-dagen och Per-dagen kommo alltid släktingarna till oss utan att vara bjudna. De visste, att de voro väntade, och vi barn gingo och sågo efter när skjutsarna skulle komma strax på eftermiddagen. Vi sprungo då in och förkunnade: "Nu kommer Vibyna" och sedan om en stund ropade vi: "Nu kommer Yllstana". Frössvina gingo för det mesta, ty de hade närmaste vägen, 10 minuter. Så kommo släktingarna från Munktorp också ibland till Kristina- och Per-dagarna. Mamma hette ju Kristina och far Per. Till Kristina-dagen gjorde tjänstefolket en björklövbåge för ytterdörren. Den gjordes på natten eller tidigt på morgonen, medan alla sovo. Jag tyckte detta var så högtidligt och så vackert, så det första jag såg efter på mammas och min namnsdag var, om drängarna hade lövat för oss. Hela den dagen kallades jag för Lill-Stina och fick en släng av firningen, som ju i första hand gällde mamma. Vi hade i förväg gjort i ordning i hemmet för namnsdagskalasen med mat färsk fick och kött, som låg i isstacken. Kakor och vetebröd till kaffet och saften hade bakats, dukats och serverats ute i hästskobersån. Trädgården stod den tiden i sin fägring, fågelbär, bigarråer och klarbär voro mogna, även vinbär och krusbär dugde att äta. Så när kusinerna kommo, var det att ta dem med ned och upp i var sitt träd för att äta bär. Så lekte vi Kasta ring samt Sista paret ut och hade så roligt. Sist på kvällen serverades en supé, som var allt väl kraftigt tilltagen, åtminstone för oss barn, som ätit bär hela eftermiddagen. De äldre höllo väl till godo. Efterrätten försakade vi barn aldrig. Den bestod nästan alltid av "giftas" i stora geléskålar. Vispad grädde med någon sorts sylt eller bär i, samt rån eller bigarråer till. Någon gång fingo vi munkar med sylt till.

På vintern var det s.k. julkalas hos släktingarna, men även i andra gårdar, som i prostgården, hos Ericssons i kyrkbyn, Anders Larsson i Hässelby m.fl. Alla dessa ställen voro familjerna bjudna med små och stora och det var massor av familjer och alla hade barn. I prostgården hade de många barn själva. Vi knäckte nötter i dörrarna mellan rummen i prostgården och lekte så många sorters lekar. Minns att jag snurrade sönder en pianostol. Ingen förebrådde mig för den saken, man jag själv skämdes mycket över olyckan. I Yllesta hade vi särskilt roligt, ty kusinerna hade en riktigt liten lekstuga, möblerad med allting smått. Spis, bord och stolar och byrå samt kokkärl, servis och dockor, som bodde där. Hur underbart vi tyckte att det var att leka därinne. I Yllesta träffade vi kusinerna på fasters sida, Säby-barnen som vi kallade dem. Hilda var jämnårig med mig och Anna något år yngre samt Karl, som var äldst av dem. Hilda

blev förlovad med en präst, men hon dog innan de hunno gifta sig. Det blev en stor sorg både för fästmannen och föräldrar, syskon och släkt. Hos Anders Larsson i Hässelby var det i mitt tycke finast. De hade en trappa upp en stor salong med kristallkrona och lampetter av kristall samt stora speglar. Vi och släktingarna hade bara ett förmak, som var det finaste rummet. I Hässelby hade de en enda son, som hette August och som skulle ärva alltsammans och bli mycket rik. De äro nu borta allesammans både föräldrar och barn. Även i Viby var det stora kalas, som vi barn fingo vara med på. Där voro de tre kusinerna Karl, Gustaf och Elin samt deras kusiner på fasters sida två flickor, så även där funnos lekkamrater. Karl har egendomen nu och är gift samt har två söner. Gustaf är gift och har en egendom och bosatt i Hässelby. Elin blev gift, men dog något år efter sitt giftemål. Hon var en gudfruktig och uppoffrande kristinna, som gick hem till Gud. På vintrarna åkte vi kälke och skridsko på ån samt på ruddammen och fluka, som kunde svälla ut på vintrarna och bli en liten sjö. Även Frössvi- och Åby-bäcken blev bred som en å på vintern, när den frös så var det en fin skridskois, vi kallade en vattensamling bakom logen för fluka. Där hade vi en slängkälke, som vi hade så roligt med. Min yngsta bror Karl, som var 5 år yngre än jag lekte tillsammans med oss på isen och i kälkbackarna.

Konfirmation, arbete och en Dalasommar

När jag slutat skolan och blivit konfirmerad, fick jag rycka in i arbetet på gården och i hemmet på allvar. Min syster var då borta från hemmet. Min bror Lars hade nämligen flyttat till By socken i Dalarna. Far hade hjälpt honom att överta och arrendera ett officersboställe i Fullsta, så min syster skulle först i början hushålla för honom. Meningen var att han sedan när allt var i ordning skulle gifta sig med sin kusin Frössvi-Lovisa. Det var ett vackert ställe vid By-sjön, som han övertog med yttre och inre inventarier, kor och hästar och statarfamilj, som skötte ladugården. Föräldrarna skaffade dit mat och allt som behövdes, sängkläder och linne gjordes i ordning åt honom och sattes igång åt honom. På sommaren 1885 var jag och hälsade på mins syskon däruppe och var där bra länge. Vi blevo bekanta med många av bönderna däromkring och voro bjudna i många hem. Vi kommo att vara tillsammans med en mjölnarfamilj Blom i Rossö kvarn, som hade ungdom. Deras äldsta son Wilhelm var ute och rodde oss på Bysjön i sin vita eka "Fröglin" ofta. Det fanns inte en holme i Bysjön, som vi ej besökt och plockat blommor på och lekt på. Wilhelm Blom och hans föräldrar voro gudfruktiga och hörde till metodisterna. Sju år längre fram i tiden blevo Wilhelm Blom och min syster Mina gifta. Så den bekantskapen blev varaktig. Har flera glada minnen från den sommaren. Första maj voro vi hos en familj Vestling eller Vestholm och rörde ägg. De hade två flickor, som voro i Lars' ålder. Den yngsta, Karolina, hade nog inte haft något emot att bli svägerska till oss. Även Lars tycktes ett tag ej obenägen att bli måg hos dem. Ungdomarna i gårdarna däruppe voro mycket exemplariska emot Kolbäcksungdomen. De unga pojkar hade bildat en s.k. diskussionsförening, så de gingo ofta tillsammans för att byta tankar och diskutera saker och ting. De voro absolutister, rökte ej och begagnade ej käpp. Systrarna till dem fingo vara med på deras möten och min syster och jag blevo även inbjudna att höra på. Så dracks kaffe eller saft med kakor och ibland bjöds det även på riktig mat i de gästfria bondgårdarna.

Till midsommar kommo kusinerna från Yllesta, Viby och Frössvi upp till Fullsta för att hälsa på oss. De åkte i en s.k. sharabang med två hästar, en bred vagn med klädda soffor på sidorna så minst 4 personer fingo rum på en soffa och två på kuskbocken. Lars fick telegram att de skulle komma så de fingo bråttom med att göra i ordning mat och kaffebröd mer än vanligt. Vi gingo till en fröken, som gick under namnet "kockeflicka" för att få hjälp med tillredelserna för vårt främmande, som skulle komma. Vi fingo hjälp, så vi städade, bakade och kokade, så när kusinerna kommo fram sent på kvällen hade vi i ordning åt dem. Det var

en rolig midsommar. De stannade bara ett par dagar så reste de tillbaka hem igen. Även minns jag, att missionsförsamlingen hade möte på en stor loge hos våra grannar, så jag och min syster voro med och hörde på där. Det var mycket folk med och jag kände mig gripen av predikan och sång. Ej kunde jag ana då, att 50 år fram i tiden, min son Olof med familj skulle bli bosatt i den trakten som rektor vid en folkhögskola för ungdomen och att jag än en gång skulle få återse bygden som vi syskon levte så intensivt med i en liten tid.

Det blev ingen förlovning mellan Lars och kusin Lovisa, som föräldrarna på ömse håll hoppats den midsommaren. De blevo båda gifta på var sitt håll längre fram i tiden. Det gick ej heller så bra för Lars med egendomen i Fullsta, så när arrendeåren voro gångna fick någon annan överta arrendet och Lars och Mina flyttade hem igen. Min konfirmationstid för kontraktsprosten Tägtström lämnade inge djupare minnen efter sig. Det var en i alla avseenden aktningvärd familj om ej andlig sådan, som kunde leda de unga till levande tro på Kristus. Han var en personlig vän till min far och familjerna hälsade på varandra emellanåt. Vi konfirmationskamrater hade det trevligt tillsammans. När vi skulle gå fram eller stå på gången, som det hette när konfirmationen var avslutad, så samlade vi ihop en penninggåva till prosten, som de gävo mig i uppdrag att överlämna. Det var ju en viktig händelse för mig och jag kände mig blyg och osäker när jag skulle säga några ord till tack från oss alla. Vi blevo alla bjudna på kaffe och kakor i prostgården sista gången. Så var det att klä i kyrkan till avslutningen. Vi hade plockat massor av blommor och ifrån vårt hem hade far skickat med häst och skrinna samt en dräng, som skulle hämta björklöv till att klä med. Det var för oss unga ett stort nöje att klä kyrkan fin. Till konfirmationen fingo vi nya kläder helt och hållet ifrån fötterna till huvudet. Jag fick till och med en parasoll av svart siden med rött foder sat en psalmbok med guldsnitt och mörkröda skinnpärmar. Jag var ej litet glad över dessa båda fina saker och alla de nya kläderna, som far och mor givit mig. Först kommo pojarna två och två. För att jag var lång fick jag och Elin Hedson gå först bland flickorna in i kyrkan. Det var ju högtidligt, men jag kände mig andligen oberörd och jag förebrädde mig själv därför. Konfirmationen var liksom porten ut från barnens värld ut i världen och livet bland de stora. En tysk teolog Emil Schade, som vistades vid Sörstafors hos disponent Moss sade just något i den vägen på sin brutna svenska till mig. Vi voro som vanligt tillsammans en samling ungdomar på söndagseftermiddagen i Frössvi efter konfirmationen. Schade samtalade gärna med mig och han frågade och jag lärde honom många svenska ord. En gång kallade Schade mig "sin räddande ängel". Kanske jag indirekt hjälpte honom att ej supas full som de andra unga männen gjorde den gången. Syskonen och kusinerna skämtade med mig alltså att jag nog skulle bli kyrkoherdefru i Tyskland med tiden.

Ofta kommo Sörstafors-kontorsherrar hem till oss för Lars skull och då var Schade med och han sällskapade gärna med oss flickor. Det ansågs på den tiden mycket hälsosamt att dricka så kallad mjölkbrunn för all slags sjukdomar särskilt för lungsot. Att gå till ladugården och dricka mjölken varm med det samma den blivit mjölkad. Det var helst i ladugården med dess luft, som ansågs hälsosam. Sörstafors-kontorsherrarna skulle stiga upp tidigt och gå till Näs för att hinna till mjölkningen kl. ½ 6 och 7 på morgonen. De tröttnade snart att gå upp så där tidigt och kommo i stället på kvällarna. Moster Blomstrands enda barn Amanda var hos oss en sommar för att dricka mjölkbrunn. Hon blev tillfälligt bättre efter kuren, men så blev hon sämre igen och dog helt ung, 22 år gammal.

Min äldste bror Lars hade utom sin skoltid i Köpings pedagogi gått på Tärna folkhögskola samt därefter i Lista lanthögskola strax utanför Köping, innan han arrenderade Fullsta. Efter hemkomsten vistades han i hemmet och hjälpte till med jordbruksarbetet hemma samt var en tid hos Viby-farbror och hjälpte honom med skrivning och bokföring samt arbete på gården.

Min syster Mina kom till kyrkoherde Glanzbergs i Berghammar samt därifrån till kyrkoherde Erikssons i Virsbo för att gå frun tillhanda som det hette. Hon var förlovad med Vilhelm Blom då. Jag var då hemma tillsammans med föräldrar och bröder. Min yngsta bror Karl var jag varmt fästad vid, även min äldsta bror Lars hade jag som barn beundrat och sett upp till. När han kom hem från skolan under ferierna, var jag så glad, så jag sprang omkring och sjöng: "Min Lars, min Lars kommer hem". Han retades ju med oss yngre syskon, så ibland voro vi allt osams också. Han brukade sjunga: "Elin är ett riktigt leben, bäst hon går så spanner hon sitt skenben". Jag svarade då: "Lasse, kobasse kör kalvar i bås o.s.v." Dessutom fick jag alltid heta lintotten för jag hade så ljust hår. Karl var yngst och allas kelgris, dessutom var han alltid mycket snäll. Vi flickor lärde honom sjunga: "Vet mamma när jag gick en dag med nötter i min ficka till skolan just, så mötte jag en liten, liten flicka o.s.v." Den sången och även andra fick han sjunga, när det kom främmande. Så kunde han hoppa på klackarna på något lustigt sätt, som roade oss och våra gäster. Far hade köpt oss ett gammalt taffelpiano att spela på innan vi började skolgången i Köping, där vi fingo undervisning i pianomusik av direktör Löthner. Min syster Mina var skickligare än jag att spela piano. Hon fortsatte även att ta lektioner i musik sedan hon kom hem från Köping, än för fröken Emma Åhman, än för klockarens dotter i Kolbäck, som spelade som en ängel sades det. Det var alltid när vi hade besök och gäster i hemmet, som vi skulle spela och sjunga: "Flyg, sångens ljuva, milda duva, flyg. Dig till ditt hjärtas tärna smyg. Flyg fri som lärkan i den gröna sal allt med en hälsning från den djupa dal. --- En främling satt jag där och hörde nyss, hur lilla fjärlin tog en glädjekyss utav en ros, mitt hjärtas älsklings val. Det är ju kärleksfullt i djupan dal. --- En fågel hörde jag, som sjöng så ömt, den samma sång jag i min barndom drömt. Det var helt visst en liten näktergal, som byggt sitt slott i djupa dal. --- Till sist jag hörde silverklockors ljud. De stämde upp en bön, en sång till Gud. De stämde upp mång tusen toners tal. Det är ju andaktsfullt i djupa dal." Den sången tyckte Frössvi-farbror så mycket om, så han brukade säga till min syster: "Sjung om sångens ljuva, milda duva". <Men vi sjöng även "Lugn vilar sjön" samt en annan "Mellan skogar och sjöar och dalar och fjäll, där ligger mitt lugna och trevliga tjäll o.s.v.", "Vid egen härd, när brasan sprakar på spiseln's häll o.s.v." samt våra folkvisor och marscher. Det spelades piano och sjöngs mycket bland ungdomen på 1880-talet, även om det dansades och spelades kort samt dracks, mest punsch i hemmen och på restaurangen. Kan ej påminna mig några offentliga dansbanor, som finnes här och där i landet numera.

Baptistkapell i Näs – väckelse och dop

Vi barn hade fått gå i söndagsskola, som hölls av Näs baptister. Våra närmaste grannar Jan Karlssons voro baptister. Jan Karlsson hade gått något år på Betelseminariet, men blev inte predikare utan gifte sig och tog över egendomen efter sina föräldrar. I deras hem var det söndagsskola och predikningar av någon predikant, som kom resande. Sedermera skänkte Jan Karlsson tomt på sina ägor till ett kapell, som byggdes inom Näs ägor. Utom far, som hade halva Näs by funnos det två bönder, som hade var sin fjärdedel av byn. 5 minuters väg från vårt hem byggdes snart ett litet kapell, som rymde högst 150 personer. Innan för stora salen var det vaktmästarbostad, ett stort kök och två små rum. Eftersom vi bodde så nära gingo vi ibland till Salemkapellet, när det var predikningar där. En ung pastor, Säter från Fredrikshald i Norge blev lärare för den lilla baptistförsamlingen i Näs. Han talade och predikade evangelium med stor andekraft samt hade en mycket vacker sångröst. Många blevo omvända till Gud och läto döpa sig. Även på mig verkade Guds ande, så att jag längtade efter Gud, och att komma i förening med honom och jag tyckte livet var tomt och kallt och meningslöst. För var gång jag hörde en levande predikan i kapellet, blev min längtan efter Gud allt större och min oro över mitt innehållslösa och världsliga liv allt starkare. Minns särskilt en skollärare i

Hallstahammar som predikade så ivrigt och väckande och var själv så lycklig i Gud, att jag önskade, att jag och vore lika lycklig.

En söndagsförmiddag i slutet av oktober 1886 var jag i Salemkapellet och hörde Säter predika över en text i Es. 48 kap. senare delen: ”Dragen ut från Babel och fly från de kaldéernas land”. O, att du ville akta på mina bud, så skulle frid tillflyta dig som en ström o.s.v. Då bestämde jag mig för att ställa mig helt på Guds sida och ta helt avstånd från världen. Nu eller aldrig, nu eller aldrig skall överlämnandet åt Gud ske, upprepade jag för mig själv flera gånger och så stannade jag kvar efter predikan för att få hjälp med den saken. Längst fram i kapellet böjde vi våra knän efter att pastor Säter talat med mig och läst några bibelställen. Vi hade inte legat lång stund på knä förrän en frid från Gud sänkte sig ned i mitt hjärta och jag visste att ett nytt liv tänts i min själ. När vi rest oss upp, visste jag, att hädanefter hade Gud bestämmanderätten över mitt liv, och jag sade till pastor Säter: ”Men vad skall far och mor säga, när jag blivit läsare?”

Det blev också en brytning med dem och med hela släkten för mig som nog var påfrestande många gånger. Far försökte få mig med fosterlandsstiftelsens folk, som hade bönhus vid Lustigkulla, och jag var med på deras möten – De hade många stora möten, som vi voro med på och verkligt andliga talare. Minnes särskilt en predikan av en ung predikant på ett av dessa möten, vars hela predikan var ett budskap från Gud till mig. Synd och nåd, var hans text. Jag hade kommit in i ett trälomsförhållande till min Gud. Nu blev försoningen genom Jesus levande för mig och jag blev fri och lycklig efter denna predikan. Såg det som en Guds ledning, att jag skulle tillhöra baptisterna, när jag genom dras verksamhet kommit till tro. Dessutom såg jag i bibeln, att den som tror och bliver döpt, han skall var salig. Den begjutning, som mina föräldrar låtit mig få i mitt omedvetna tillstånd var ej något dop för mig, sedan jag fått en levande tro på Gud genom Jesus Kristus. – Ville bli riktigt avskild för min Herres räkning genom att låta döpa mig. Att gå utanför lägret och bära smäleken. Talade med mina föräldrar om denna min önskan, med de sade, att jag ej fick omdöpa mig, förrän jag blev myndig. Gjorde jag det ändå, skulle jag få ta vägen, vart jag ville, men hemma skulle jag inte få vara. Jag skämde ut hela släkten och mig själv mest. Jag invände att det är fem år, tills jag blir myndig och jag kan dö innan dess. Vågar inte vara olydig mot min Gud, när han sagt i sitt eget ord att göra vad han säger. Den tjänaren, som vet sin Herres vilja och inte gör därefter, han skall straffas hårt. Jag måste låta döpa mig mot fars och mors vilja.

Någon vecka efter detta samtal den 13 aug. 1887 döptes jag i Kolbäcksån av pastor Säter sent på kvällen. När jag kom hem, talade jag om för mina föräldrar, att jag var döpt. Far blev tydligen ledsen och sade, att jag gjort dem en stor sorg. Mamma gav mig en rungande örfil och grälade förskräckligt på mig. Det gjorde mig ont, att jag måste vara olydig mot mina älskade föräldrar, men kände mig ändå lugn och trygg i medvetande av att jag velat lyda Gud mer än människor.

Jag hade min byrå packad, ifall jag skulle få flytta från hemmet. Vännerna, byggmästare Johan Anderssons, hade sagt, att jag skulle få komma till dem första tiden, om jag ej fick vara hemma. Sedan hade jag tänkt skriva till moster Lovisa Hoffsten i Stockholm, som jag visste var ”läsare”, som alla troende fingo heta på den tiden. – Johan Andersson hade i sin ungdom tjänat dräng hos far och när jag föddes, hämtade han barnmorskan, som bodde nere vid Strömsholm åt mamma. Han var ”läsare” redan då och blev hånad av kamraterna, som gav honom öknamn för att han ej ville vara med dem. ”Silkessnickarn” och ”mamsella”. Gud välsignade honom och hjälpte honom både andligt och lekamligt. Han blev en av stödjepelarna i den lilla föraktade baptistförsamlingen i Kolbäck. Hans andra hustru Augusta,

den första dag efter sin sons födelse, var en varmhjärtad och verksam kristinna, som både ville och kunde verka för Guds sak i Kolbäck. Alla predikanter, som kommo till Kolbäck, fingo bo hos dem.

Jag behövde ej flytta hemifrån, som de förut sagt, men det var en svår tid för mig, då jag dagligen fick känna och höra särskilt mammas misshag. Det var ett hårt tryck dagligen därtill hårt arbete ute på åker och äng samt inomhus. Jag skulle veta, att jag handlat sämre, än om jag kommit hem med ett oäkta barn. Jag läste bibeln och bad till Gud för mina föräldrar och syskon allt ivrigare. Min syster Mina, som jag var så fästad vid, sade till mig när jag blivit döpt. ”Nu kan jag aldrig gå till kapellet mer, så som du skämt ut oss.” - Det var svårt för mig att höra, och det var nästan, jag trodde mig ha gjort något orätt, när jag ville lyda Gud. Men jag behövde ej oroas länge. Gud hörde mina böner och någon vecka efter mitt dop lämnade min syster sig åt Gud och blev hans lyckliga barn efter en predikan i kapellet. Vi följdes åt hem till pastor Säter, och vi bådo till Gud med syster Mina och hon fick frid genom orden: ”Alla dem, som mottogo Jesus, gav han makt att bliva Guds barn.” Huru lyckliga vi voro och tacksamma till Gud för bönhörelse.

Efter ett år var jag ej längre ensam i hemmet att läsa bibeln och bedja, nu voro vi två. Umgänget med släktingarna blev ej som förr. – De tyckte att vi blivit besynnerliga, som ej hade håg och lust att vara med dem utan ville gå på möte i kapell och bönhus och hellre vara tillsammans med läsarna, som voro enkla, olärda människor, men som kommit till en levande tro på Jesus Kristus och ville leva för honom. Kusin Lovisa i Frössvi var så bekymrad över oss. Hon hade hört, att de som döpts om inte fick gifta sig. Min syster hade ej låtit döpa sig ännu och hon hade ju fästman, så för henne fanns det ju hopp om att bli gift, men för mig såg det omöjligt ut, menade hon. – Självt hade hon tre fästmän samtidigt, men blev ej gift med någon av dem.

Pastor Säter predikade och sjöng och folk samlades i Salemkapellet, så det var överfullt. Många, mest ungdom blevo omvända och började ett nytt liv. En av Sörstafors största slagskämpar Adolf Kron blev frälst och förändrades, så att alla förundrade sig, både till sinne och utseende. Mild och from och strålande lycklig och så vacker blev han efter sin omvändelse. Han började vittna och predika Guds ord strax efter sin omvändelse. I väl 50 år har han varit en Guds ords predikare. Kanhända han lever ännu! Det var en underbar tid. Vi behövde bara fråga stora starka karlar, som kommit på mötena, om de ville lämna sig åt Gud, så följde de med fram och böjde knä gråtande som barn. – Guds ande verkade och själar frälstes ur synd och värld. Det fanns ej många unga flickor med, pojkarna voro flera. De hade en brödräfsörening och sedan blev det både en sångförening och en jungfruförening. – De enda flickor, som funnos, när jag kom med, var Anna Gustafsson, en sömmerska i Näs, Mathilda Gustafsson, som satt på kontoret vid Sörstafors samt några fabriksflickor från Sörstafors.

Stockholmsvistelse – glansstrykning och möten

Mina föräldrar bestämde så 1888, att jag skulle få komma upp till Stockholm till moster Lovisa Hoffsten några veckor för att få lära mig glansstrykning. Moster Lovisa Hoffsten var egentligen en kusin till far och var änka utan barn. Det var ju för mig mycket intressant att få komma upp till Stockholm till henne, som jag visste var gudfruktig och var med i Elsa Borgs verksamhet för unga flickor i Vita bergen. Hos henne skulle jag bo de veckor på våren, som jag var i Stockholm. Glömmer ej första gången jag kom till centralen i vår huvudstad. Moster tog emot mig när jag steg av tåget och hjälpte mig med mina saker. En muffask bar jag själv, jag hade packat den full med småsaker, sängbok, näsdukar och vantar och handskar o.dyl. och så tappade jag asken och alltsammans ströddes omkring på gatan. Jag såg hur folk skrattade åt

lantflickan och hennes missöde, när jag plockade upp mina mobilier. Vi fingo snart tag i en hästdroska, som skulle föra oss till mosters bostad Johannes kyrkogata. Mitt emot Johannes kyrka och en brandstation. På nedre botten hade hon fyra små rum och kök. – Innan vi foro från centralen, såg vi hur en äldre herre blev överkörd av en hästdroska. Hur det gick om han blev dödad, fingo vi ej reda på. Lärde mig glansstrykning hos ett par äldre fröknar, som tillhörde frälsningsarméns hjälptrupper, så de voro gudfruktiga och erkänt skickliga strykerskor. Moster Hoffsten tillhörde också frälsningsarméns hjälptrupper, så det var genom henne jag kom till dem. De hade fler elever, en ung flicka, som hette Karolina Mårtensson och var från Skåne samt var baptist. Vi blevo goda vänner och följdes åt på predikningar i olika lokaler på kvällar och söndagar. Fröknarna Lundgren togo emot strykning åt flera adliga familjer i Stockholm. Vi hade nöjet att stryka stärkskjortor och kragar och manschetter åt Nordenskjöld och Pallander, som då kommit tillbaka från sin ishavsfärd med Vega och voro nu bosatta i Stockholm.

Ett annat minne har jag från den tiden. Den äldsta och minsta av fröknarna Lundgren hade fått en mycket svår huvudvärk och som Boltzius var uppe i Stockholm och hade mottagning gick hon upp till honom för att han skulle bedja med henne och hon genom tron bli helbrägdagjord. Hon kom tillbaka från Boltzius och var alldeles frisk. Vi frågade förstås vad gjort. Jo, hon fick sätta på sig Boltzius stora hatt, som gick ned över öronen på henne och sedan bådo de till Gud. Vi skrattade och även hon skrattade och var glad över att vara botad från sin svåra huvudvärk. Genom min väninna från Kolbäck Hulda Andersson, som var guvernant hos en familj i Sörkvarn hade jag blivit bekant med en syster till Hulda, som var folkskollärlarinna på söder i Stockholm, Emma Andersson. Hon blev K.M.A. missionär i Kina längre fram i tiden. Hon bodde på Timmermansgatan och jag åkte till henne på hästspårvagn till Slussen och så en sorts ångspårvagn, som gick Hornsgatan fram förbi Timmermansgatan. Hos Emma Andersson träffade vi samman med flera gudfruktiga lärarinnor, som voro nyomvända. Det var väckelse däruppe bland lärarinnorna samt i Missionshydda vid Pilgränd. De hade s.k. fattigbjudningar, då det serverades gröt och mjölk och smörgås och ibland kaffe och bröd till hela familjer, men mest unga män från gator och gränder. En ung gudfruktig löjtnant Dillner talade Guds ord tillsammans med en annan gudfruktig officer friherre Rappe. Lärarinnorna skötte om servering. – Det var en varm andlig ande bland dessa vänner, samt mycken sång. Vi fingo även bedja med unga människor, som voro i själabekymmer. Flera år längre fram, när min man och jag bodde i Göteborg och överste Dillner var kallad av föreningen Libanon att tala samt Soldaternas vänner på deras möten besökte han vårt hem och vi samtalande om tiden i Stockholm och fattigbjudningarna i Missionshyddan vid Pilgränd. Det var en lycklig och av Gud rikt välsignad tid, sade han. Tyckte sig känna igen mig, men det var så många unga flickor och lärarinnor med där och så förändras vi med åren. Överste Dillner frågade om han förändrats mycket, och jag måste säga, att det var endast rösten, som var lik löjtnant Dillner. Åren 1906-1910 när Wilhelm var pastor i Ebeneser-församlingen och vi bodde på söder letade jag efter Missionshyddan vid Pilgränd och hittade gränder men ingen hydda. Den var borta redan då.

Tiden hos moster Hoffsten gick så fort och så mycket Guds ord, som jag fick höra predikas! Jag hörde Schytz hos metodisterna, Broady, Lindblom och Hammarberg hos baptisterna. Ögrim, som var en ung, eldig officer talade i Templet hos frälsningsarmén samt Valdenström. Begriper inte hur jag hann vara med överallt. Moster och jag följdes åt till Blaisehomskyrkan samt Betestakyrkan. En som hette Redin och som bad och smorde med olja sjuka, hade möten på en sal, dit vi också gick någon gång.

En annan händelse, som jag minnes från min stockholmsvistelse var prinsessan Eugenie's död.

Var med och stod i kö i flera timmar för att få se henne på lit de parade i slottet. Jag tror hela Stockholm var med i kön, som var så lång så den räckte långt ned på Norrbro. Hon var älskad och saknad av alla den ädla prinsessan. Såg även på begravningen.

Frössvifarbror, som var riksdagsman i andra kammaren, gav oss biljetter till läktaren i riksdagshuset att höra på debatterna. Faster Charlott och jag, en annan kusin till min far, som bodde i Stockholm och hade matservering gingo och träffade farbror samt hörde på när de hade plenum. Minns ej vad riksdagsgubbarna debatterade om, men sen det var slut blevo vi bjudna på middag av farbror i själva riksdagshuset. Efterrätten kommer jag ihåg, den var ingefärsplommon och vispad grädd och plommonen voro så starka, att det sved i munnen. Vår granne i Näs Joh. Karlsson, han som skänkte tomt och medel till kapellet Salem i Näs, hade sålt sin egendom i Näs till Lars Vallinder och köpt en annan på Gotland. Han och hela familjen voro denna vår på genomresa i Stockholm till Visby och bodde på hotell "Kanaan". Där var jag och sammanträffade med dem och sade farväl till den kära familjen, som varit våra grannar och vars barn vi lekt med under uppväxtåren.

Åter till Näs per båt – Wilhelm Hammar ny pastor

Fram i maj reste jag tillbaka hem efter min 2 månaders vistelse i huvudstaden, som varit en sådan upplevelse för mig på alla sätt. Kunde nu stryka min fars och min broders stärksaker när jag kom hem, samt hade fått vara med om så mycket och fått lyssna till så många Guds ords predikningar i huvudstaden. Hemfärden skedde på en båt "Strömsholms kanal" genom Mälaren, Köping och Kvicksund in i Kolbäckån upp till slussarna. Det var en vacker resa, den enda jag varit med om i den vägen och jag hade resällskap hem med folkskollärare John Forsell och fru Selma, som voro nygifta och gjort en resa till huvudstaden på båt. Var välkommen hem igen! Bror Lars var och mötte mig vid båten. – I kapellet hade baptistförsamlingen ordnat med en kaffefest för att jag var hemkommen. Pastor Säther talade till vår uppbyggelse Guds ord och så välkomnades jag hem igen. Kommer ihåg att de sjöngo en sång på festen vars början lydde: "Jag såg en lycklig pilgrim på väg till Sions stad. Han hade sköna kläder och var så hjärtans glad o.s.v." Var redan innan min Stockholmsresa den som spela orgel på sammankomsterna och blev nu vald till sekreterare efter Joh. Karlsson, som flyttat till Gotland.

Samma år på hösten fick vår pastor Säther kallelse från Fredrikshald i Norge att bli föreståndare för baptistförsamlingen där. Till vår stora sorg antog han kallelsen och sade upp sin plats i Kolbäck baptistförsamling, som den numera hette. Många hade blivit omvända till tro på Jesus Kristus samt döpta och förenade med församlingen genom Sätters verksamhet i socknen. Mycket folk gick och hörde Guds ord i det lilla kapellet i Näs. Vi sörjde över att mista honom, som blivit vår andlige fader. För min del var det mycket svårt att tro det vara Guds vilja, att han skulle flytta från oss. Måste böja oss för verkligheten och tro, att det var Guds ledning även med den saken.

Församlingen fick nu lov att tänka på att få någon annan i stället och så beslutades att skriva till överste Broady, som var rektor för Betelseminariet om att få en elev därifrån till Kolbäck för jul och nyårshelgen. Överste Broady skickade till Kolbäck Wilhelm Hammar, som var elev i andra klassen på seminariet. En 23 års ung man från Räfsnäs, Ludvika, Stora Kopparbergs socken. Inte anade jag då, att han skulle bli min make och våra barns farder. Var egentligen emot, att vi skulle ha en ogift und'g predikant i församlingen. Och fastän jag visste det rätta i att "kvinnan tige i församlingen", så talade jag ändå och sade: "Jag tycker vi borde ha en äldre gift lärare och predikant i vår församling."

Wilhelm Hammar kom till jul och nyår och predikade Guds ord så varmt och övertygande och med så stor hänförelse, att alla som hörde honom rycktes med och tändes av samma eld, som den unge predikaren besjälades av. Mycket folk samlades för att höra och själar vunnos för Gud och hans son Jesus Kristus. Bland den, som kommo till tro och blevo omvända voro bl.a. våra kusiner i Frössvi Lovisa och Mina. Förstod att de varit påverkade av Guds ande länge, men de hade så mycket att bryta med, så som de voro engagerade i sällskapslivet. Deras hem hade ju alltid varit ett centrum för den nöjesälskande ungdomen inom släkten och bland storbönder och brukstjänstemännen. Mina, den yngsta av flickorna, hade gift sig med en köpman Johanson och bosatt sig i Sala. Farbrors i Frössvi hade gjort ett storståtligt bröllop för sin yngsta dotter, som folk talade om i hela socknen.

Som en relief till det uppseende det väckte när båda frössviflickorna blevo omvända till Gud i baptisternas Salemkapell, vill jag berätta något om Frössvi-Minas bröllop. Det var ju rätt stora utrymmen på Frössvi i vanliga fall, men när de skulle ha bröllop för sin yngsta dotter, förslog detta ej, ty alla släktingar skulle ju bjudas och så prästen, klockaren, skollärare, storbönder och tjänstemän både från Kolbäck och socknarna omkring. För att alla skulle få plats byggdes ett särskilt stort tält med golv och tak ute i trädgården, där supén serverades. Lax från norrland rekvirerades och öl och läskedrycker samt viner och champagne, även starkare drycker dracks. Tal hölls och så dansades till instrumentamusik. Sist av allt brändes ett ståtligt fyrverkeri. Alla skulle ha nya kläder till det bröllopet och även min syster och jag fingo nytt. Bruden var klädd i vitt siden och många av de damerna voro så fina. Min syster var mycket söt, så hon fick ett giftemålsanbud av en köpman i Sala, som var med på bröllopet och bodde hos oss över nätterna. Min syster hade ju sin Wilhelm Blom till fästman, så hon tackade nej till anbudet, som ju var smickrande. Bröllopet varade i te dagar. Jag hade en ljusblågrön klänning med eiffelfärgad siden isättning och en stor skär blomma i håret. Alla visste att jag blivit läsare och baptist, men ändå kom prostens Täckströms son och bjöd upp mig till dans, som jag tackade nej till.

Nu voro båda frössviflickorna förlorade för sällskapslivet och fingo erfara misshag och förföljelse för sin tro av sina föräldrar, som ej alla kunde förså dem. Frössviflickorna hade den glädjen att få sina föräldrar omvända till Gud innan de dogo. Farbror ville bli döpt om han kommit upp från sin sjuksäng. Han talade med far om Mina, som han gjorde missnöje och förebråelse. Kusin Mina, som var gift med en man, som festade duktigt, fick lida hån och förakt för sin tri på Gud. De stodo dock fast och vittnade frimodigt om sin glädje i Gud, som är varaktig och beständig, oberoende av yttre förhållanden.

Det var framgångsfull tid för baptistförsamlingen i Näs Kolbäck sedan Wilhelm Hammar kommit. Han predikar bättre för var gång vi hör honom kommo vi överens om flera av hans åhörare. En av dem, som fällde detta omdöme var Axel Vindahl från Örebro, som en tid förestod mjölkvarnen vid Sörkvarn, som då ägdes av hans morbror. Vi ungdomar hade det mycket roligt tillsammans på möten och gudstjänster och sångövningar. Det var sång och bön och glädje, när vi gingo till och från sammankomsterna. Ibland åkte vi släde till sammankomster, som höllos i Berg och i Dingtuna samt i Viby m.fl. Ibland åkte vi släde bara för nöjes skull. Vi hade ju hästar och slädar i Näs även i Frössvi hade de flera hästar. Vid Sörkvarn fanns även hästar och en fin korgsläde, som Axel Vindahl kom med och körde själv. En gång skulle vi hälsa på i Yllesta på vår slädfärd. Min syster Mina åkte med Wilhelm Hammar, som hade en av våra hästar och släde, och jag åkte med Axel Vindahl, som körde. Vi åkte först med en riktig kapplopningshäst, så det gick undan i backarna och krökarna. Wilhelm Hammar och min syster hade en ej så duktig springare som vi, men den ville ju hålla

sig så nära som möjligt ändå. I en av krökarna ej långt från Yllesta välte deras släde, så båda ramlade ur släden och blevo liggande i snön. Ingen gjorde sig illa och när de kravlat sig upp fortsattes färden. Vägkröken fick sedan heta den Hammerska kröken till minne av händelsen, som blott ökade nöjet. I Yllesta blevo vi bjudna på the. Sedan åkte vi hem en annan väg.

Wilhelm Hammar predikade och jag spelade orgel vid sammankomster i Salem samt följde med till andra platser där predikan hölls. Beställsamt folk kommo och sade till mig, att vi nog skulle bli ett par med tiden, ty vi rodnade likadant, när Wilhelm skulle predika och jag skulle spela. Detta prat dementerade jag alltid, ty jag hade hört att W.H. hade en fästmö uppe i Dalarna.

Församlingen bestämde sig för att kalla Wilhelm Hammar till sin pastor, när han slutat skolan och till dess skulle han komma på ferierna till Kolbäck. Han antog kallelsen och avslutade 1890 sina studier, när han gått 3 klasser på Betelseminariet för att flytta till Kolbäck och överta vården av församlingen.

Hushållstjänst i Dingtuna

Samma år hade mina föräldrar ordnat med att jag skulle komma till Folkesta i Dingtuna för att lära mig hushåll eller gå frun tillhanda, som det hette. Folkesta var en mycket stor gård eller gods och ägdes av en ungarl, ende sonen till godsägare Lindström och hans maka, båda avlidna. Huset förestods av en fru Holmqvist från Gotland, som skulle ha blivit den andra fru Lindström om godsägaren fått leva. Fru Holmqvist hade varit som en mor för sonen Johan, som ägde gården efter föräldrarna och hon styrde och ställde med alltsammans. Tror att far och mor tänkte att jag möjligen i framtiden skulle bli fru Lindström i Folkesta. Det såg nästan så ut, så angelägna voro de att få mig dit. I alla händelser ville de jag skulle komma hemifrån från umgänget jag fått bland läsarna. Folkesta var ett stort vackert envåningshus med frontespis, som är herrgård, en byggnad med många vackra rum på nedre botten och ett par tre rum en trappa upp. En mycket stor sal med långsoffa och fina stolar och spegel och en orgel i. Matsal och två sängkammare och två andra rum samt ett stort kök.

Far skjutsade mig till Folkesta den 1:sta maj och fru Holmqvist och Lindström tog emot mig hjärtligt. Talade om nästan med detsamma, att ja var troende på Herren och döm om min förvåning och glädje, då hon bekände att även hon ville vara ett Guds barn, men att hon de senare åren blivit alldeles isolerad från de troende. Samma kväll efter sen vi ätit kommo både fru Holmqvist och Lindström in i stora rummet, där vi samtalande om andliga ting och Lindström spelade och sjöng. ”Herren tänker uppå dig för att dig välsigna.” De hade tre tjänarinnor och lika många drängar. Flickorna voro snälla och rara, de bådo mig om att få vara med, när jag hade min aftonbön, som de sade. Det fingo de gärna, då jag läste litet i bibeln och bad till Gud, sen sjöngo vi någon sång tillsammans. Två av flickorna fingo frid med Gud när vi hade vår aftonbön. Lindström ville även gärna samtala med mig i andliga ting, men jag vet ej, om det blev någon förändring i själen. Han var närmare 30 år gammal, en faslig ålder i mitt tycke, som var 19 år bara. Lindström i Folkesta tyckte om att jaga, så han var ofta ute med sällskap och jagade. Ofta reste han till Västerås och andra platser, då vi brukade gå och möta honom för att få åka, fröken Holmqvist en släkting till fru Holmqvist, som kommit till sin faster för att hjälpa till i hushållet och jag. En dag reste vi till Västerås för att höra O.D., som hade konsert i Västerås domkyrka. Kyrkan var alldeles fullsatt av lyssnare från staden och från socknarna omkring. Det var en kör på närmare 100 personer och sången var hänförande vacker tyckte vi, som för första gången hörde den berömda O.D. sjunga. Vi klappade i händerna, så att handskarna sprack sönder. På den tiden fingo de klappa händerna efter varje nummer även i en kyrka.

När liljekonvaljerna blommade, voro vi bjudna till ett stort ställe i Dingtuna, som hette Froby. Ägaren var en sockenpamp och de hade ett stort hem och många familjer voro bjudna. Från Folkesta voro fröken Holmqvist, Lindström och jag. Vi plockade liljekonvaljer i en hage, blommorna fingo vi ta med oss hem gästerna alla sen och därefter var det fin supé med dans. Fröken Holmqvist var en duktig pianist, så att en musklärlarinna, som var med ej ville spela, när fröken Holmqvist var närvarande. Ett gods, som hette Råby låg ej långt från Folkesta. Ägaren Karlberg, var gift med en Kolbäcksflicka, Erikssons äldsta dotter Anna i Kyrkbyn. Dit voro vi bjudna några gånger. De hade många små barn. Så voro vi på en stor auktion i Lista. Tror att det var när Lista lantbruksskola upphörde och flyttades till en annan plats.

Den 3 juli d.å. kom Wilhelm Hammar till Folkesta och predikade en gång. De togo emot honom mycket hjärtligt och uppläto sin stora sal till sammankomsten, som blev alldeles full av åhörare från den omkringliggande trakten. Jag var ute och annonserade med affischer efter landsvägen och i byarna. Texten var Joh. 10:1-7. I dagboken står ”Herren var ibland oss och vi hoppas att denna sammankomst skall bära frukter för himmelen”.

Giftmålsanbud, frieri och uppbrott

På sommaren 1890 fick jag mitt första giftemålsanbud. Det var en ung lantbrukarson av god familj från en grannby. Vi hade varit skolkamrater i Näslunds skola och lekt tillsammans som barn. Av alla kamraterna i skolan tyckte jag bäst om honom samt beundrade honom för hans duktighet i räkning. Modern hade han förlorat som mycket liten och han hade med sig i skolan en blond lock av hennes hår, som jag kom att få se. Det rörde mig att en pojke kunde vara så fästad vid sin mor och jag hade gärna då velat visa honom min medkänsla. När han nu friade gjorde det mig ont, att jag ej kunde svara ja, ty han var ej troende på Herren. Han blev sedermera lyckligt gift med en annan kyrkvärdsdotter. – Wilhelm Hammars far, som i många år varit sjuklig och haft lunginflammation flera gånger med någon tids mellanrum hade nu för sjunde gången fått denna sjukdom och dog från sin hustru och 11 barn, av vilka Wilhelm var den äldste. Det var ett hårt slag för familjen och ej minst för den, som var äldst av barnen. Flera fullvuxna söner, som kunde sköta egendomen funnos hemma, så Wilhelm behövde och kunde ej överge sitt kall och den bana han av Gud blivit ledd att gå. Wilhelm Hammars far dog den 10 nov. 1890 och han reste då hem till begravningen och bouppteckningen varefter han kom tillbaka till Kolbäck och församlingen, som han tagit vården om.

Efter min hemkomst från Folkesta någon gång i slutet av juni, fick jag hjälpa till med arbetet hemma och så var jag med i baptistförsamlingens verksamhet. Spelade orgel på sammankomsterna och deltog i söndagsskolan samt var sekreterare på församlingmötena. Till jul fick jag silverteskedar i present av församlingen och en annan jul fick jag en damklocka med kedja, som gåva för att jag spelade orgel. Min syster, som var förlovad med Wilhelm Blom var hemma ibland och ibland var hon uppe i By socken hos sina blivande svärföräldrar. Mina och jag följde med på predikningar och sammankomster i och utomkring socknen och ibland åkte vi. En snäll häst, som vi kallade Missionspälle och en gigg, fingo vi gärna låna av far. De voro ej längre avgjort missnöjda med oss, ty de förstodo, att det var en samvets sak för oss att gå med bland baptisterna, även om de ej för egen del gillade dem.

I slutet av augusti, närmare bestämt den 20 var det predikan hos farbror Karls i Viby och jag följde med för att spela orgel samt förövrigt lyssna till predikan. När vi gingo hem, talade Wilhelm Hammar om för mig, att han älskade mig och ville att jag skulle bli hans hustru. Vi hade då hunnit hem till Näs trädgård, så vi sutto under bigarråträden och kommo överens om att så skulle bli. Ty även mitt hjärta blommade för honom- Så skildes vi och gingo var till sitt,

men inte sovo vi mycket den natten. Far hittade Wilhelms paraply, som han glömt under bigarråträden på morgonen, så han kom till mig och undrade vems det var. Jag fick ju tala om att det var W.H. Längre fram på dagen fick far och mor brev från Wilhelm, där han talade om vår överenskommelse och begärde deras samtycke till vår förening. Så voro vi då hemligt förlovade som det hette med varandra, men någon dag efteråt var det en offentlig hemlighet, att vi voro fästfolk. När jag sedan fick veta, att Wilhelm haft en fästmö, som han gjort slut med för min skull kändes det ängsligt och jag blev tveksam om det kunde vara Guds vilja, att vi skulle ha varandra. Wilhelm försökte och lyckades lugna mig med försäkran att det var Guds ledning med oss. Wilhelms förra fästmö tröstade sig och blev lyckligt gift med en annan.

Nu träffades Wilhelm och jag varje dag, då han bodde på Johannesberg hos byggmästare Joh. Anders. Som låg 10 min. väg från mitt hem. Byggmästare Andersson hade byggt ett nytt hus på högra sidan om vägen ej långt från Näslunds folkskola, som han ämnade hyra ut. Till Sörkvarns mjölkvarn hade nu kommit en annan föreståndare efter Vindahl, nämligen Axel Blomgren från Eskilstuna, som flyttat till Örebro. Vindahl hade gift sig med överste Broadys dotter Julia och var i kompani med Emil Vedinghoff, som gift sig med en annan dotter till översten och nu startade de en grosshandelsrörelse i Örebro. Den nykomne Axel Blomgren från Eskilstuna var baptist och kunde spela orgel samt blev nu organist i Salemkapellet. Dessutom var han förlovad och ämnade gifta sig med en flicka från Småland, som hette Emilie. Det blev nu bestämt att disponent Blomgren och vi skulle flytta in i det nya huset, som byggmästare Andersson byggt. De skulle bo på nedre botten och vi en trappa upp. Mina föräldrar satte sig ej emot min förening med baptistpredikanten, ehuru far nog tyckte det hade varit bättre, om det varit en statskyrkopräst. Mamma svarade dem som frågade vad hon tyckte om mågen: ”Jag är glad över att han är nykterhetsvän och Elin tycker ju om honom”. Min mor hade haft sorgliga erfarenheter av vad rusdryckerna kunna åstadkomma. Hennes ende bror och hennes äldste älskade son förföllo i dryckenskap.

Den 1 nov 1891 förlovade Wilhelm och jag oss i mitt hem inne i förmaket. Min älskade far läste Fader vår och Herrens välsignelse med och över oss och så växlade vi ringar. På aftonen var en kaffefest i Salemkapellet för församlingens alla medlemmar och inbjudna släktingar och vänner. Det var blommor och tal och sång av kören och unisont och så dracks kaffe och språkades. Jag hade min ljusblågröna klänning med eiffelfärgade sideninsättningar på mig, som jag haft på Frössvi-Minas bröllop. Frössvi-Lova fick rätt, när hon kallade den för ”fästmansklänningen”.

År 1892 blev ett händelserikt år för oss i familjen Olsson i Näs. Föräldrarna hade sålt en egendom till brukspatron Larsson, som ägde Åsby herrgård. Både min syster och jag voro förlovade med var sin Wilhelm och ingendera av dem var lantbrukare, som kunde överta egendomen. Min äldsta bror ville inte vara hemma och min yngsta bror var för ung. Mamma var döv, så det var svårt för henne att ha tjänstefolk, när hon ej kunde tala med dem när ingen av oss flickor skulle bli hemma. Min syster Mina och Wilhelm Blom hade bestämt sig för att resa till Amerika omedelbart efter bröllopet. Föräldrarna och Wilhelm Bloms föräldrar samt vi alla hade önskat, att de stannat i Sverige och de fått arrendera eller köpa en kvarn någonstans. Wilhelm Blom var ju mjölnare liksom hans far. Men de ville det ej. Den 30 juli sammanvigdes min syster Mina med Wilhelm Blom av kyrkoherde Dofsén från Munktorp i närvaro av den trängre familjekretsen. De hade önskat ett stilla enkelt bröllop, ty de skulle ju ut på långresa strax efter. Den 16 augusti följde vi några av de närmaste samt vänner dem ned till Kolbäck, när de påbörjade sin Amerika-resa.

Redan den 7 augusti lystes det för Wilhelm och mig, far och han hade någon dag tidigare varit nere vid prästgården och tagit ut lysningen och den 3 september firades vårt bröllop, Wilhelms och mitt.

ELIN HAMMARS EGEN FAMILJ

Gift med Wilhelm Hammar (1865 - 1926), baptistpredikant i Kolbäck, Kristianstad, Örebro, Stockholm, Göteborg och Alingsås.

Barn:

Gustaf 1893 - 1954, uppfinnare, professor i fysik, Moscow universitet, Idaho, USA
gift Louise Blau - barn: Anita, Sven, Ellen, Peter

Olof 1895 - 1966, journalist, rektor för Sjöviks folkhögskola, riksdagsman för folkpartiet
gift 1) Ruth Nilsson - barn: Sten, Gunnel
gift 2) Aina Edlund

Rudolf 1897 - 1958, bonddräng i Bärsta och Gränby, småbrukare, författare, frivillig i tre finska krig, Mannerheim-medalj

Erik 1899 - 1974, trädgårdsmästare bl.a. vid Sjövik
gift 1) Ingeborg - barn Sven, Paul, Kristian, Elin
gift 2) Elise - barn Lis, Nils, Ole, Kirstin, Elsa, Lars

Sofia 1900 - 1950, ämneslärare
gift Allan Montgomery, delägare och anställd i Rottneros

Emil 1902 - 1940, läkare, OD-sångare
gift Inga-Sara Svensson

Axel 1916 - Präst
gift Lotten Aronsson - barn Lars, Johan, Astrid

Olof Andersson 1809-1877
Elins farfar

Christina Persdotter 1807-1878
Elins farmor

Per Olsson 1833-1905
Elins far

Christina Larsdotter 1837-1920
Elins mor

Elin Olsson gift Hammar 1870-1947

Wilhelm Hammar 1865-1926
Elins make

ÖVERSIKT ELIN HAMMARS SLÄKT

